

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM GİRİŞLERİNİN İHRACAT ÜZERİNE ETKİLERİ: G-20 ÜYESİ GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN EKONOMİLERİN KARŞILAŞTIRILMASI¹

Burak UĞUR²
Seyhan TAŞ³

Öz

Doğrudan yabancı yatırımları artırmaya yönelik politikaların temel amacı ulusal ekonomiyi canlandırmak, büyümeyi sürdürülebilir hale getirmek olmakla birlikte, bu amacın gerçekleştirme kanallarından biri de ihracat kanalıdır. Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkenin ihracatını; sermaye, teknoloji, yönetim bilgisi, know-how ve özellikle küresel piyasalara erişimi sağlayarak genişletmektedir. 2008 küresel krizinin ardından başlayan doğrudan yabancı yatırım ve ihracattaki istikrarsızlıklar günümüzde de devam etmektedir. Bu durumdan hareketle doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerindeki uzun dönemli etkisinin tespit edilmesi oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bu çalışmada, G-20 üyesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için 1994-2017 yılları arasında doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerindeki etkisi dinamik panel veri yöntemiyle tahmin edilmiştir. Analizler sonucu elde edilen bulgular, gelişmiş ekonomilerde doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracatı etkilemediğini, gelişmekte olan ekonomilerde ise, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerinde pozitif etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: G-20, Doğrudan Yabancı Yatırım, İhracat

Jel Sınıflandırması: F10, E22, C33

THE EFFECTS OF INWARD FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON EXPORTS: COMPARISON OF G-20 MEMBER DEVELOPED AND DEVELOPING ECONOMIES

Abstract

Although the main goal of the policies aimed at increasing foreign direct investment is to stimulate the national economy and make growth sustainable, one of the channels for realizing this goal is the export channel. Foreign direct investment expands the host country's exports by providing capital, technology, management knowledge, know-how and, in particular, access to global markets. Foreign direct investment and export instability, which began after the 2008 global crisis, still continue. Based on this situation, it has become very important to determine the long-term impact of inward foreign direct investment on exports. In this study, the effect of inward foreign direct investment on exports between the years 1994-2017 for the developed and developing countries of the G-20 was estimated using the dynamic panel data method. The findings obtained

¹Bu çalışma, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü tarafından kabul edilen "Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin İhracat Üzerine Etkileri: G-20 Ülkeleri Örneği" isimli doktora tezinden derlenmiştir.

²Arş. Gör. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, burakugur89@hotmail.com,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9056-8035>.

³Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, seyhantas1@hotmail.com,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9671-4838>.

Atıf/To Cite: Uğur, B. & Taş, S. (2022). Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin İhracat Üzerine Etkileri: G-20 Üyesi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ekonomilerin Karşılaştırılması. *Journal of Economics and Research*, 3(1), 20-37.

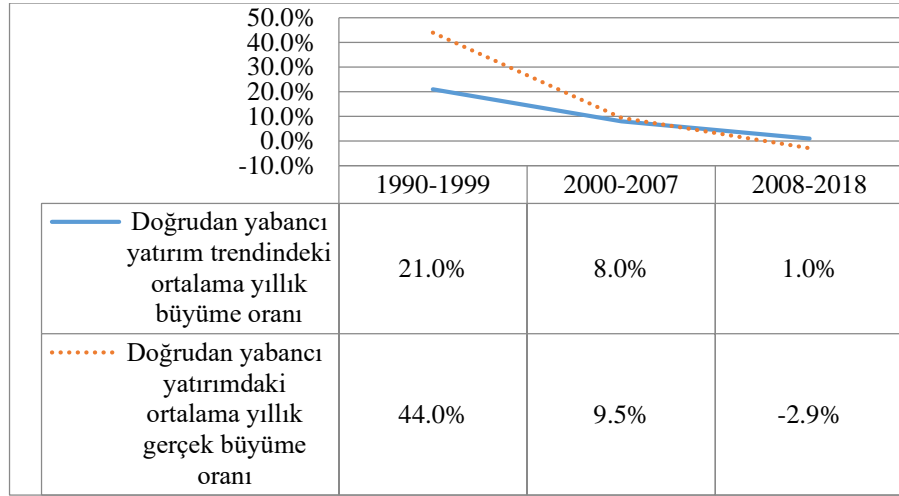
as a result of the analysis show that inward foreign direct investment do not affect exports in developed economies, while inward foreign direct investment in developing economies have a positive effect on exports.

Keywords: G-20, Foreign Direct Investment, Export

Jel Classification: F10, E22, C33

GİRİŞ

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), yabancı ülkeye yapılan nakdi sermaye transferlerinin yanı sıra teknoloji, makine, know-how (teknik bilgi), eğitim ve pazarlama konularında büyük imkânlar getiren uzun dönemli yatırımlardır (Yalçiner, 2008: 87). Doğrudan yatırım, özellikle yöneldiği gelişmekte olan ekonomilere yalnızca getirdiği ek sermaye ile üretim kapasitesine ve ona bağlı olarak yalnız istihdam açısından değil, aynı zamanda sağladığı yeni teknolojilerle üretim yapısının modernleşmesine ve dinamizm kazanmasına da ciddi katkı sağlamaktadır. DYY’i artırmaya yönelik politikaların temel amacı ulusal ekonomiyi canlandırmak, büyümeyi sürdürülebilir hale getirmek olmakla birlikte, bu amacın gerçekleşme kanallarından biri de ihracattır. DYY’lerin önemli bir kısmı çok uluslu şirketler (ÇUŞ) tarafından yapılmaktadır. ÇUŞ’lar ev sahibi ülkelerin ihracatlarını; sermaye, teknoloji, yönetim bilgisi, know-how ve özellikle küresel piyasalara olmak üzere bölgesel ve ana ülke piyasalara erişimi sağlayarak genişletmektedir (Bozdağlıoğlu, 2010: 256).

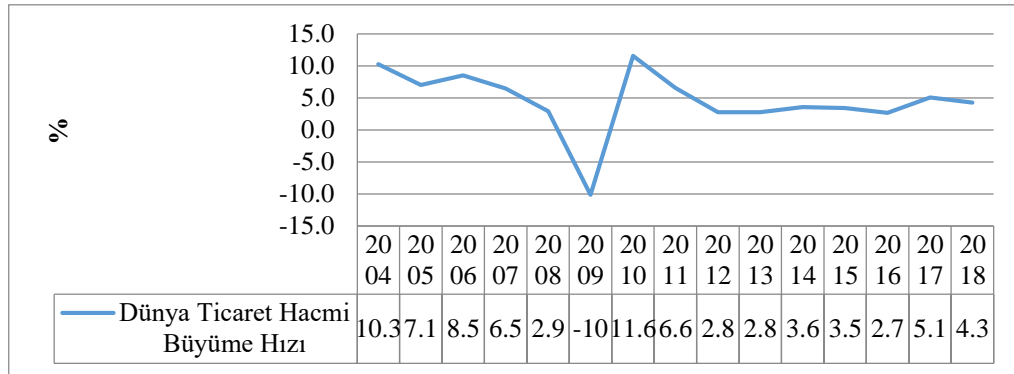

Şekil 1: Dünya'daki Doğrudan Yabancı Yatırım Trendindeki Ortalama Yıllık Büyüme Oranı ve Dünya'daki Doğrudan Yabancı Yatırımdaki Ortalama Yıllık Gerçek Büyüme Oranı (Akım, 1990-2018, %)

Kaynak: (UNCTAD, 2019: 14).

DYY, tarihsel olarak çoğunlukla gelişmiş ekonomiler arasında gerçekleşmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren incelendiğinde ise gelişmekte olan ekonomiler hem ev sahibi ülke olmakta hem de kaynak ülke olmakta hızla yükselmektedir. Hatta gelişmekte olan ekonomiler, 2018 yılında DYY girişlerinden en fazla payı alan ekonomik gruba yükselmiştir (UNCTAD, 2020). Şekil 1'de Dünya'daki DYY trendindeki ortalama yıllık büyüme oranı ve Dünya'daki DYY'deki ortalama yıllık gerçek büyüme oranı gösterilmektedir. Şekil 1'den de görüldüğü üzere 2008 yılında başlayan ve etkisi çeşitli şekillerle devam eden küresel kriz nedeniyle 2008'den beri dünyada DYY'de önemli seviyede bir yavaşlama görülmektedir. Bu durumun temel nedenleri, küresel büyümenin zayıf seyretmesi ve özellikle gelişmiş

ülkeler tarafından doğrudan yabancı yatırımlara karşı uygulanan kısıtlamalardır (UNCTAD, 2019: 14-15).

Şekil 2: Dünya Ticaret Hacmi (Miktarı) Büyüme Hızı (2003-2018,%)

Kaynak: (WTO, 2020)

Dünya ticaretinin önemli bir kısmı, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren gelişmiş ülkeler arasında yapılmaktayken, gelişmekte olan ekonomilerin hem dünya ihracatındaki hem de dünya ithalatındaki payı 1990'lı yıllardan itibaren sürekli artmaktadır (UNCTAD, 2020). Şekil 2'de dünya ticaret hacminin büyüme hızı 2004-2018 yılları arasında gösterilmektedir. Şekil 2'de görüldüğü üzere dünya mal ve hizmet ticaret hacmi küresel krizin başlangıcından önceki döneme (2007 ve öncesi) göre zayıf seyretmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımın ihracat üzerindeki etkisi ülkelerin iktisat politikaları açısından oldukça önemlidir. Bir ülkede doğrudan yatırım girişlerinden ihracata doğru bir ilişkinin mevcut olması, ihracatın ve ekonomik büyümenin artması için doğrudan yabancı yatırım girişleri ve buna yönelik teşvikleri gerektirmektedir. Ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırım ve uluslararası ticarete onlarca yıldır hızlı yükseliş yaşanması ve 2008 küresel krizinin ardından başlayan istikrarsızlığın halen devam etmesi, gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların gelişmiş ülkelere kıyasla nispi serbestleşmesi, artan teorik ve ampirik literatürün kanıtladığı gibi doğrudan yabancı yatırım ve ihracat ilişkilerinin araştırılmasında önemli bir ilgiye neden olmuştur (Kastratović, 2020: 3142).

1999 yılında kurulan G-20 (20'ler Grubu), uluslararası ekonomik işbirliği için temel platformdur. G-20 ile her kıtadan en büyük gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler, küresel sorunların belirlenmesi ve çözümünde bir araya gelmektedir. G-20 üyeleri, dünya toplam üretiminin %86'sını, küresel nüfusun %64'ünü, küresel ticaretin %74'ünü, akım şeklinde DYY girişlerinin ise %88'ini oluşturmaktadır. Böylece G-20 ülkeleri, küresel ekonominin büyük bir bölümünü kontrol etmektedir (G20, 2020). Bu durumdan hareketle G-20 üyesi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerindeki uzun dönemli etkisinin tespit edilmesi oldukça önem arz etmektedir. Bu çerçevede yapılan bir analiz dünya ekonomisi hakkında önemli bir fikir vermektedir.

Bu çalışmanın amacı, G-20 üyesi gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde DYY girişlerinin ihracat üzerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmanın, ülke örnekleme ve kullanmış olduğu panel veri ekonometrisinin yeni yöntemleriyle literatüre katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, bu etki her iki ülke grubu için de 1994-2017 dönemi verileri çerçevesinde panel eşbütünleşme analizi yardımıyla test edilmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak konuyla ilgili literatür taramasına yer verilmekte, ardından teorik çerçeve incelenerek ekonometrik yöntem üzerinde durulmaktadır. Takip eden bölümde ise G-20'nin gelişmiş ekonomileri ve gelişmekte olan ekonomileri için doğrudan yabancı

yatırımların ihracat üzerindeki etkisine yönelik ampirik analize ve bulgulara yer verilmektedir. Son olarak değerlendirmeler yapılarak politika önerileri sunulmakta ve çalışma sonlandırılmaktadır.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerinin ihracat üzerine etkisine yönelik çalışmalar Tablo 1’de aktarılmıştır. Tablo 1’den anlaşıldığı üzere, DYY girişlerinin ihracat üzerine etkisi zaman serisi analizleri (tek ülkeli çalışmalar), panel veri analizleri (çok ülkeli çalışmalar) ve meta veri analizleriyle (ampirik literatür özeti) test edilmektedir. Ampirik sonuçlara göre, çalışmaların önemli bir kısmında DYY girişlerinin ihracat üzerine etkisini pozitif olarak bulunmakla birlikte, bazı çalışmalarda negatif, bazı çalışmalarda ise anlamsız olarak bulunmuştur. Çalışmaların sonuçları, kullanılan ihracat değişkenine (mal, imalat sanayi, mal ve hizmet), DYY’nin akım ya da stok olarak alınmasına, kontrol değişkenine, DYY ve ihracatın karşılıklı ülkeler arasında incelenip incelenmemesine, kurulan modellerin farklılıklarına (logaritmik, log-lineer, kübik, kuadratik vb), ele alınan dönemlere ve ülkelere (veya sektörler) bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Tablo 1: Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerinin İhracat Üzerindeki Etkisiyle İlgili Çalışmalar

	<i>Dönem ve Ülkeler</i>	<i>Yöntem</i>	<i>Değişkenler</i>	<i>Sonuç</i>
Loo (1977)	1948-1966, Kanada	İki Aşamalı En Küçük Kareler	İhracat, DYY, Milli Gelir, Potansiyel Milli Gelir, Tüketim, Kanada ve ABD Toptan Fiyat Endeksleri Oranı	DYY girişi Kanada’nın ihracatını azaltmaktadır.
Hood ve Young (1979)	1960’lı yıllar, Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler	Zaman Serisi	İmalat Sanayi İhracatı ve DYY	Gelişmiş ekonomilerde DYY’nin imalat sanayisi ihracatına etkisi gelişmekte olan ekonomilerden daha fazladır.
Kojima (1985)	1966-1982, Yeni sanayileşmiş 4 Asya ülkesi ve ASEAN ülkeleri	Korelasyon Analizi	İhracat ve DYY	Japonya’dan (Amerika) bu ülkelere giren DYY’nin ev sahibi ülkenin ihracatını artırdığı (artırmadığı) bulunmuştur.
Brouthers vd. (1996)	1988-1991, 20 gelişmiş ülke ve 71 gelişmekte olan ülke	En Küçük Kareler	Dış Ticaret Dengesi ve DYY	DYY’nin gelişmekte olan ülkelere ihracatı arttırdığı, gelişmiş ülkelere ise ihracat üzerinde önemli bir etkisi olmadığı bulunmuştur.
Zhang (2005)	1980-2004, Çin	Regresyon	İhracat, DYY, Yurt İçi Sermaye,	DYY girişlerinin Çin’in ihracatı

			Emek Maliyeti ve Ölçek Ekonomileri	üzerinde oldukça etkili olduğu bulunmuştur.
Kutan ve Vuksic (2007)	1996-2004,12 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesi	Genelleştirilmiş En Küçük Kareler	İhracat, Reel Efektif Kur, Potansiyel GSYİH, Ticaret Liberalleşmesi Endeksi Ve Stok DYY	DYY ihracatı 12 ülkede de artırmaktadır.
Lee (2007)	1952-2005/1966-2005, Tayvan	Granger Nedensellik Analizi	İhracat ve DYY	Tayvan'a giren DYY'lerin ihracat üzerinde pozitif etkisi olduğu ve bulunmuştur.
Majeed ve Ahmad (2007)	1970-2004, 49 gelişmekte olan ekonomi	Panel Veri Analizi	İhracat/GSYİH, DYY/GSYİH, Ulusal Tasarruf/GSYİH, GSYİH, Dolaylı Vergiler/GSYİH, Reel Efektif Kur, Endüstri Katma Değeri/GSYİH, Kişi Başı Tv ve Telefon Sayısı	DYY girişleri ihracatı artırmaktadır.
Ibrahimova (2010)	1995-2008, 9 Bağımsız Devletler Topluluğu	Karma En Küçük Kareler Yöntemi, Sabit Etkiler ve Birinci Farkla En Küçük Kareler	İlk (ikinci) modelde: İhracat, Akım (Stok) Olarak DYY, GSYİH, Reel Efektif Döviz Kuru ve Ticari Açıklık Endeksi	9 Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi ülkeye DYY girişlerinin ihracat üzerinde negatif etkisi olduğu bulunmuştur.
Bozdaloğlu (2010)	1992 Ocak-2009 Temmuz, Türkiye	Granger Nedensellik ve VAR Analizi	İhracat, DYY, Reel Efektif Döviz Kuru, Sanayi Üretim Endeksi, Dışa Açıklık Oranı (İhracat/Gsmh), Toptan Eşya Fiyat Endeksi, Hazine Faiz Oranı ve Kriz Kukla Değişkeni	DYY ihracat performansı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.
Gorokhov (2011)	1986-2009, 2001-2009, Çin'in 29 bölgesi	Panel Veri Analizi	İhracat, Bir Dönem Önceki DYY Girişi, GSYİH ve Fert Başına GSYİH	DYY'nin 1986-2009 ve 2001-2009 dönemleri arasında Çin'in ihracatı üzerindeki etkisi sırasıyla negatif ve pozitif olarak bulunmuştur.
Özbostancı (2016)	1995-2014, BRIC (Brezilya, Rusya Federasyonu, Hindistan ve	Panel Pedroni Eşbütünleşme testi, Sabit etkiler ve Granger	İhracat ve DYY	DYY ile ihracat arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı bulunmuştur.

	Çin) ülkeleri ile Türkiye	Nedensellik Analizi		
Gökçe (2018)	1990-2016, BRIC ülkeleri ve Türkiye	Kao Eş bütünleşme ve Panel AMG tahmincisi	İhracat, Stok Olarak DYY, Reel Efektif Kur ve Kriz Kukla Değişkeni	DYY artışının ihracat üzerindeki etkisi anlamsız olarak bulunmuştur.
Çelik vd. (2020)	1992-2018, G-8	Panel Veri Analizi	İhracat ve DYY	DYY’de meydana gelen %1’lik bir artışın ihracatı %0.0113 artırdığı sonucu elde edilmiştir.
Kastratović (2020)	1960-2016, 60 Gelişmiş Ülke ve 184 Gelişmekte Olan Ekonomi	Meta Veri Analizi	İhracat, Stok DYY, Brüt Yatırım, Çok Uluslu Şirketlerin Faaliyet Göstergeleri, Döviz Kuru, Dış Talep, İhracat Fiyatları, İş Ortamı, Altyapı ve Ev Sahibi Ülke Açıklığı	DYY girişlerinin modelin genelinde ve gelişmekte olan ülkelerde ihracatı artırdığı bulunmuştur. Gelişmiş ülkelere olan DYY girişlerinin ihracat üzerinde önemli bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

Tablo 1’den anlaşıldığı üzere, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerine etkisinin henüz herhangi bir çalışmanın G-20 ülkeleri kapsamında ve bu ülkeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak karşılaştırarak incelemeyeği görülmüştür.

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM GİRİŞİ VE İHRACAT İLİŞKİSİ: TEORİK ÇERÇEVE

Doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerinin ev sahibi ülkenin ihracat performansı üzerindeki etkisi iki şekilde olmaktadır. Bu etkilerden ilki, çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) yurt dışı iştirakleri tarafından yapılan ihracat olan doğrudan etkidir. Bu etkilerden ikincisi ise, DYY’nin yerel firmaların ihracatı üzerindeki etkisi olan dolaylı etkidir (Zhang, 2005: 4).

Doğrudan etki temelde yatırımı yapan ÇUŞ’un yatırımı iç pazar amaçlı mı ihracat amaçlı mı yaptığına bağlıdır. Bunun için de yatay, dikey ve ihracat platformu DYY ayrımı incelenmelidir. Yatay DYY, bir firmanın üretimini gerçekleştirdiği mal ve hizmetlerin aynısını veya benzerini farklı ülkelerde de üretmek üzere yaptığı yatırımlar olarak tanımlanmaktadır. Yatay yatırımlar, piyasa arayan yatırımlar olarak da adlandırılmaktadır. Yatay yatırımlar, iç piyasayı hedeflemektedir. Dikey DYY ise, firmanın iştirakleri vasıtasıyla üretimini coğrafi olarak dağıtması olarak tanımlanmaktadır. Dikey yatırımlar, kaynak arayan yatırımlar olarak da isimlendirilmektedir. Bu tür DYY, firmanın ana merkezi ve iştirakleri (ev sahibi ülke ve üçüncü ülkeler) arasında ara malların ya da nihai malların ithal edilmesi, ihraç edilmesi açısından ticaret yaratıcı bir etkiye sahiptir. İhracat platformu DYY, firmaların yatırım yaptıkları ülkenin (ev sahibi ülke) üretiminin önemli kısmını ev sahibi ülkelere satmasından ziyade üçüncü ülkelere (üçüncü ülke ihracat platformu) ya da 3. ülke ve ana ülkeye (küresel ihracat platformu) ihraç etmesini açıklamaktadır. İhracat platformu DYY, hem dikey (kaynak arayışı amaçlı) hem de yatay (pazar arayışı amaçlı) DYY’nin bileşenlerine sahip olmakla birlikte ikisine de tam olarak girmemektedir (Ekholm vd., 2003a: 2). İhracat platformu DYY, firmaların yabancı yatırım kararlarında serbest ticaret

anlaşmaları, büyük piyasalara yakınlık ve üretim maliyetlerinin bir bütün olarak ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Yatay DYY, ev sahibi ülkenin ihracatını etkilemezken, ihracat platformu ve dikey DYY ev sahibi ülkenin ihracatını artırıcı etkiler oluşturabilmektedir. (Ekholm vd., 2003b: 26). Bu bağlamda yatırım yapılacak ülkenin iç pazarının genişliği-darlığı, tarifelerin/taşıma maliyetlerinin seviyesi, ucuz işgücü, nitelikli işgücü, doğal kaynak gibi kaynak bolluğu, büyük pazarlara yakınlık ve ev sahibi ülkenin gümrük birliği, serbest ticaret anlaşması gibi ekonomik entegrasyonlara üyelikleri oldukça önemlidir. Ayrıca hükümetlerin yabancı yatırımlara getirdiği ihracatı artırmaya yönelik yatırım teşvikleri, ihracat zorunlulukları ya da ihracat teşvik politikaları ve ev sahibi ülkenin özellikle ulaşım olmak üzere alt yapısının gelişmiş olması da DYY'nin ihracat üzerindeki doğrudan etkisinde son derece önemlidir. Aynı zamanda, DYY'nin yeşil alan yatırımı ya da satın alma, birleşme biçiminde girmesi de DYY'nin ihracat üzerindeki doğrudan etkisini belirleyen bir faktördür (OECD, 2007: 86; Yılmaz, 2015: 80).

DYY'nin yerel firmaların ihracatı üzerindeki etkisi dolaylı ya da yayılma etkileri olarak adlandırılmaktadır (Zhang, 2005: 4). Doğrudan yatırım ev sahibi ülkenin ihracatını dolaylı olarak çeşitli kanallarla etkilemektedir. Bunlar (Zhang ve Song, 2000: 389-390; Kneller ve Pisu, 2005: 2-3):

- Yerel firmalar dış iştiraklerin ihracat faaliyetlerini ya da yeni teknoloji, üretim, pazarlama ve yönetim teknikleri gibi ihracatla doğrudan ilişkisi olmayan bilgileri gözlemleyerek ve kopyalayarak ihracatlarını artırabilmektedir.

- ÇUŞ'lar iştiraklerinde çalışan işçileri ihracat yönetimi konusunda eğitmekte ve eğer ÇUŞ'ların iştirakinde çalışan işçiler yerel firmalara geçerse ya da kendi şirketini kurarsa bu beceriler yerel firmalara yayılabilmektedir.

- Rekabet etkisi yoluyla DYY, ev sahibi ülkede yerel firmaların rekabet gücünü etkilemekte ve yeni teknolojilerin yayılmasını sağlamaktadır. ÇUŞ'ların yurt içine girişi yerli firmaları piyasa paylarını korumak amacıyla inovasyona yönelik AR-GE çalışmaları yapmaya, gözlem/taklit yapmaya, ellerindeki kaynakları daha etkin kullanmaya yönlendirmektedir. Böylece DYY, ev sahibi ülke firmalarında yeni teknolojiler ve yönetim uygulamalarının yayılmasını sağlayarak onların verimliliklerini artırabilmektedir.

- İhracat bilgi dışsallıkları yoluyla, yerli firmalar yabancı iştiraklerden yabancı piyasalar hakkında bilgi edinebilmektedir. Ev sahibi ülkedeki iştirakler, yerli firmalara yabancı piyasalar hakkında bilgiler sağlayarak yabancı piyasalara erişimi sağlayacak gerekli alt yapıların iyileşmesini sağlayarak hatta kendi geliştirdikleri taşıma, iletişim ve finansal hizmetler alt yapısını yerli firmalara kullandırarak yerel firmalar için ihracat piyasasına giriş (batık) maliyetlerinin düşmesini sağlamaktadır.

- DYY, ÇUŞ'ların iştirakleri ile tedarikçileri ve müşterileri arasındaki ilişkiler olan bağlantılar yoluyla da yerel firmaların ihracatını artırabilmektedir.

- ÇUŞ'lar kendi ülkelerinde ev sahibi ülkeden yapılacak ithalata kolaylıklar getirilmesi hakkında lobiler yaparak da yerel firmaların ihracatını artırabilmektedir.

Gerek Barrios vd. (2005) gerekse de Kneller ve Pisu (2004, 2005) ihracata yönelik yabancı iştiraklerin iç pazara yönelik yabancı iştiraklere göre sırasıyla daha düşük negatif rekabet etkisi ve ihracat bilgi dışsallıkları nedeniyle ihracat yayılmalarının asıl kaynağı olduğunu bulmuşlardır. Bu nedenle dikey DYY'nin ve ihracat platformu DYY'nin ihracat üzerindeki olumlu doğrudan etkisinin olmasının yanı sıra olumlu dolaylı etkilerinin bulunması da beklenmektedir. Ayrıca yatay yatırımların (iç pazar amaçlı yatırımlar) ihracat üzerinde doğrudan etkisinin bulunmamasının yanı sıra bu nedenlerle de dolaylı etkilerinin bulunmaması ya da az olması beklenmektedir. Ancak DYY'nin ihracat üzerindeki etkisini -

ihracat ya da iç pazar amaçlı girmesinin dışında- belirleyen olumlu ve olumsuz pek çok faktör (teknoloji seviyesi, beşeri sermaye, rekabet seviyesi gibi) vardır.

DYY girişlerinin ev sahibi ülkenin ihracat performansı üzerindeki etkisi teorik olarak uçan kazlar modeli, ürünün yaşam evreleri modeli ve yeni büyüme teorileri ile açıklanmaktadır. Bu üç model de DYY'nin ihracat üzerindeki etkisini farklı açıklamasına rağmen modellerden çıkarılan sonuç, DYY'nin ev sahibi ülkenin ihracatını doğrudan ve dolaylı yönde pozitif olarak etkilediğidir. Fakat uçan kazlar modeli ve ürünün yaşam evreleri teoremlerinde doğrudan etkilere yönelik bir ağırlık söz konusu iken; yeni büyüme teorilerinde dolaylı etkilere yönelik bir vurgu söz konusudur. Uçan kazlar modelinde, DYY, üretim maliyetini (temelde emek) düşürecek faktör donatımına sahip ülkeye tahsis edilmektedir. Bu teoride, DYY'nin yeri, bir ülkenin sanayileşmesine paralel olarak zamanla değişmektedir. Ürünü üreten ülke DYY ve taklit yoluyla zaman içerisinde değişmektedir. Modele göre, Japon tipi yatırımlar küresel ihracat platformuna girmektedir. Bu yaklaşımda, DYY'nin ihracat yayımlarında bağlantılar kanalı ve gözlem/taklit etkisi ön plana çıkmıştır (Njong ve Raymond, 2011: 187).

Ürünün yaşam evreleri teoremi yenilikleri temel almakta ve uçan kazlar modelindeki gibi ürünü üreten ülkenin DYY ve taklit (ithalat ve DYY ile) yoluyla zaman içerisinde değiştiğini vurgulamaktadır. Bu teoriye göre, her ürün yeni ürün, olgunlaşmış ürün ve standartlaşmış ürün aşamalarından oluşan bir ürün yaşam evresine sahiptir. Bu teoride, olgunlaşma aşamasının başlarında yatay doğrudan yabancı yatırım (iç pazar amaçlı yatırım) yapılmaktadır. Vernon (1966)'a göre bu aşamanın sonlarına doğru, emek maliyeti farkından ötürü Amerikan ÇUŞ'larının iştirakleri kaynak ülkeden yapılan ihracatın yerini alacak ve hem kaynak ülkeye hem de 3.ülkelere ihracat yaparak ev sahibi ülkenin ihracatını arttıracaktır. Bu durum, küresel ihracat platformu DYY'yi içermektedir. Standartlaşmış ürün aşamasında yenilikçi firma dahil olmak üzere tüm firmalar ucuz emekten yararlanmak amacıyla geliştirmekte olan ülkelere yatırıma yönelmektedir. Bu aşamada zaman içerisinde ürün tüm dünyaya geliştirmekte olan ülkelere ihraç edilmektedir. Bu aşamada da küresel ihracat platformu DYY söz konusudur. Bu yaklaşımda, DYY'nin ihracat yayımlarında sadece gözlem/taklit etkisi ön plana çıkmıştır.

Yeni büyüme teorilerinde, yabancı yatırımlar yerel firmaların yatırımlarını ve teknolojik gelişimini harekete geçiren önemli bir faktördür. İçsel büyüme teorilerinde dışsallıklar (bilgi yayımları) ve beşeri sermayenin varlığı fiziksel sermayenin marjinal verimliliğinin düşmesini engellemekte hatta artan verimler sağlayarak iktisadi büyümeyi ve ihracatı artırmaktadır. Yeni büyüme teorilerinde, DYY'nin ihracat yayımlarında bağlantılar kanalı, gözlem/taklit ve rekabet etkisi kapsamlı bir şekilde vurgulanmıştır.

3. EKONOMETRİK YÖNTEM

Bu araştırmada beş aşamalı bir ekonometrik analiz süreci takip edilmiştir. İlk olarak yatay kesit bağımlılığı, "Breusch ve Pagan (1980)'nin oluşturduğu LM testi", "Pesaran (2004)'nin oluşturduğu CD ve CDLM testleri" ve "Pesaran vd. (2008)'nin oluşturdukları LMadj testi" ile sınanmıştır. Panel çalışmalarda yatay kesit bağımlılığı dikkate alınmadığı takdirde yapılan analizler hatalı sonuçlar verebilmektedir (Chudik ve Pesaran, 2013: 2). Bu nedenle yatay kesit bağımlılığının hem değişkenler bazında hem de model bazında test edilmesi oldukça önemlidir. Yatay kesit bağımlılığı testleri " H_0 : Kesitler arası bağımlılık yoktur" hipotezi üzerine kurulmaktadır. Eğer H_0 hipotezi reddedilemezse çalışma birinci nesil panel birim kök testleriyle sürdürülmelidir. Ancak H_0 hipotezi reddedilirse çalışma ikinci nesil panel birim kök testleriyle sürdürülmelidir (Baltagi, 2008: 284).

İkinci aşamada, değişkenlerin birim köke sahip olup olmadıkları, ortak faktör (yatay kesit bağımlılığı) problemini dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinden “*Bai ve Ng (2010)’nin oluşturduğu PANIC birim kök testi*” ile sınanmıştır. Bu test, günümüzdeki panel veri analizi yöntemleri arasındaki en güncel panel birim kök testleri arasındadır. PANIC testi, serilerin sadece düzeyde birim kök içerip içermediklerini göstermektedir. Bu test serilerin farklarında durağan olup olmadıklarına yönelik herhangi bir bilgiye yer vermemektedir. PANIC testi, “ H_0 : Seriler birim kök içermektedir” hipotezi üzerine kurulmaktadır. Bu testin alternatif hipotezi ise “ H_1 : Seriler durağandır” biçiminde kurulmaktadır (Bai ve Ng, 2010).

Üçüncü olarak, eşbütünleşme denkleminin eğim katsayılarının homojenliği “*Pesaran ve Yamagata (2008)’nin oluşturduğu homojenlik testi (Slope Homogeneity Test)*” ile sınanmıştır. Eşbütünleşme analizinden önce, bu testten güvenilir sonuçlara ulaşabilmek için, eşbütünleşme denkleminde mevcut olan eğim katsayısının homojen mi yoksa heterojen mi olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Pesaran ve Yamagata (2008)’nin oluşturduğu homojenlik testi büyük ve küçük örneklem için iki tane test istatistiğini meydana getirmektedir. Her iki test istatistiğinde de eğim katsayısının homojen olduğu H_0 hipotezi test edilmektedir.

Dördüncü olarak, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi yatay kesit bağımlılığını da dikkate alan “*Westerlund ve Edgerton (2007)’nin oluşturduğu LM Bostrapt eşbütünleşme*” testiyle test edilmiştir. Bu test “*McCoskey ve Kao (1998)’nin Lagrange çarpanı (LM)*” testi üzerine oluşturulmaktadır. Testin H_0 hipotezi “*eşbütünleşme vardır*” şeklindedir. LM Bostrapt eşbütünleşme testi, kesitler arasında ve içerisinde korelasyonu dikkate almak için bootstrap özelliğinden faydalanmaktadır (Westerlund ve Edgerton, 2007: 186).

Beşinci aşamada, değişkenlerin uzun dönem katsayıları heterojeniteyi varsayan, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan, “*Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Corelated Effect)*” yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin bulunması durumunda, uzun dönemli ilişkinin büyüklüğü ve yönüne bakılması gerekmektedir. Bu sebeple değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin varlığının tespiti, açıklayıcı değişkenlere ait uzun dönem parametrelerin tahminini gerektirmektedir. CCE eşbütünleşme tahmincisi testinin H_0 hipotezi “*Katsayılar istatistiksel olarak anlamsızdır*” varsayımı üzerine kurulmaktadır.

4. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK TAHMİN SONUÇLARI

4.1. Veri Seti

Bu çalışmada G-20 üyesi gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler kapsamında doğrudan yabancı yatırım girişlerinin uzun dönemde ihracat üzerindeki etkisi 1994-2017 dönemi verileri çerçevesinde panel eşbütünleşme analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan modelin oluşumunda, Kutan ve Vuksic (2007) ve Bozdalıoğlu (2010)’nin çalışmaları temel alınmıştır. Çalışmada, modelde ihracatın gayri safi yurt içi hasılaya oranı, stok olarak doğrudan yabancı yatırım girişlerinin gayri safi yurt içi hasılaya oranı ve kontrol değişkeni olarak da reel efektif döviz kuru endeksi kullanılmaktadır. İhracatın gayri safi yurt içi hasılaya oranı Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Kalkınma Göstergelerinden elde edilirken, doğrudan yabancı yatırımların gayri safi yurt içi hasılaya oranı ve reel efektif döviz kuru verisi ise sırasıyla Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı ve Uluslararası Ödemeler Bankası veri tabanından elde edilmiştir

(Tablo 2). Ayrıca çalışmada Stata 12.0 ve Gauss 21.0 ekonometrik paket programları kullanılmıştır.

Tablo 2: Ampirik Analizde Kullanılan Değişkenler

<i>Simgesi</i>	<i>Açıklaması</i>	<i>Kaynağı</i>
LİHRC	Logaritmik İhracat/GSYİH (%)	Dünya Bankası, WDI
LDYY	Logaritmik Doğrudan yabancı yatırımlar Girişi /GSYİH (%)	UNCTAD, UNCTADSTAT
LREK	Logaritmik Reel Efektif Döviz Kuru Endeksi (2010=100)	Uluslararası Ödemeler Bankası, BIS Statistics

Araştırmada kullanılacak modeller, değişkenlerin logaritmik dönüşümleriyle Denklem 1’de gösterilmiştir:

$$LİHRC_{it} = \beta_0 + \beta_1 LDYY_{it} + \beta_2 LREK_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Tablo 3 ve 4’te modelde yer alan G-20 üyesi 9 gelişmiş ekonomi ve 10 gelişmekte olan ekonomi gösterilmektedir. G-20 ülkeleri Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) ülkeleri gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler olarak nitelendirmesi baz alınarak ikiye ayrılmıştır.

Tablo 3: Analize Dahil Edilen Gelişmiş Ülkeler

<i>Sıra</i>	<i>Ülke</i>	<i>Sıra</i>	<i>Ülke</i>
1	Amerika Birleşik Devletleri	6	İtalya
2	İngiltere	7	Kanada
3	Japonya	8	Güney Kore
4	Almanya	9	Avustralya
5	Fransa		

Tablo 4: Analize Dahil Edilen Gelişmekte Olan Ülkeler

<i>Sıra</i>	<i>Ülke</i>	<i>Sıra</i>	<i>Ülke</i>
1	Türkiye	6	Arjantin
2	Çin	7	Suudi Arabistan
3	Brezilya	8	Meksika
4	Hindistan	9	Endonezya
5	Güney Afrika	10	Rusya

Çalışmada modelde beklenen sonuçlar şu şekildedir (Njong ve Raymond, 2011: 188):

• Doğrudan yabancı yatırım girişlerinin yukarıda açıklanan teorik çerçeveden hareketle ihracatı arttırdığı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bu parametrenin $\beta_1 > 0$ beklenmektedir. Bu sonuç, uçan kazlar modeli, ürünün yaşam evreleri teorisi ve yeni büyüme teorileri çerçevesinde ele alınan DYY girişlerinin ihracatı artıracığı hipotezini savunan teorik çerçeveyi desteklemektedir.

• Reel efektif döviz kurundaki artışlar¹, ulusal paranın reel olarak değer kazanmasını ifade etmektedir. Reel efektif döviz kurundaki artışlar, yurt içinde üretilen malların değerini

¹ *Reel Efektif Döviz Kuru* = $\frac{\text{Yurt İçi Fiyat Endeksi}}{\text{Yurt Dışı Fiyat Endeksi}} \times \text{Nominal Efektif Döviz Kuru}$ biçiminde hesaplanmaktadır (BIS, 04.10.2020, www.bis.org).

yurt dışında üretilen mallara kıyasla pahalılaştırmakta ve böylece ihracatı azaltmaktadır. Bundan dolayı çalışmada, bu parametrenin $\beta_2 < 0$ biçiminde olması beklenmektedir.

4.2. Ekonometrik Tahmin Sonuçları

Değişkenlerde kesitlerarası bağımlılığı test etmek için Breusch ve Pagan (1980) LM testi, Pesaran (2004) tarafından geliştirilen CD ve CDLM testleri ile Pesaran vd. (2008) tarafından geliştirilen LM_{adj} testi kullanılmıştır. Tablo 5 ve 6'da yatay kesit bağımlılığı testinin bulguları verilmiştir.

Tablo 5: Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (Gelişmiş Ülkeler)

Değişkenler	LİHRC		LDYY		LREK		Eş Bütünleşme Denklemi	
	İstatistik Değeri	p-Değeri	İstatistik Değeri	p-Değeri	İstatistik Değeri	p-Değeri	İstatistik Değeri	p-Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	101.539***	0.000	84.324***	0.000	120.165***	0.000	110.575***	0.000
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	7.724***	0.000	5.695***	0.000	9.919***	0.000	8.789***	0.000
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	-0.347	0.364	-2.973***	0.001	-1.001	0.158	6.827***	0.000
LM _{adj} (PUY, 2008)	0.776	0.219	0.297	0.383	3.307***	0.000	8.624***	0.000

Not: "****" işareti %1 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 6: Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (Gelişmekte Olan Ülkeler)

Değişkenler	LİHRC		LDYY		LREK		Eş Bütünleşme Denklemi	
	İstatistik Değeri	p-Değeri	İstatistik Değeri	p-Değeri	İstatistik Değeri	p-Değeri	İstatistik Değeri	p-Değeri
CD _{lm1} (BP,1980)	82.176***	0.001	94.864***	0.000	68.321**	0.014	129.812***	0.000
CD _{lm2} (Pesaran, 2004)	3.919***	0.000	5.256***	0.000	2.458***	0.007	8.940***	0.000
CD _{lm3} (Pesaran, 2004)	-2.625***	0.004	-2.194**	0.014	-2.264**	0.012	6.912***	0.000
LM _{adj} (PUY, 2008)	20.341***	0.000	4.548***	0.000	2.710***	0.003	11.498***	0.000

Not: *** ve ** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Tablo 5 ve 6'da gösterilen yatay kesit bağımlılığı testinin sonuçlarına göre kesitler arası bağımlılığın olmadığı üzerine kurulu H_0 hipotezi her iki modelde de hem serilerde hem de eşbütünleşme denkleminde %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek kesitler arası bağımlılık olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuca göre bir ülkede ortaya çıkan bir değişiklik diğer ülkeleri de etkilemektedir. Böylece analizde, ikinci nesil panel birim kök ve

ikinci nesil eşbütünleşme testlerinin gerçekleştirilebileceği tespit edilmektedir (Ağır ve Türkmen, 2020: 848).

Modellerde serilerin seviyede birim kök içermesi eşbütünleşme testlerinin uygulanabilmesini sağlamaktadır (Kar vd., 2019: 43). Bu nedenle yatay kesit bağımlılığı testinden sonra hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler modelinde değişkenlerin birim kök analizinin yapılmasına gerek duyulmuştur. Çalışmada yer alan modellerde serilerin birim kök içerip içermediği yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinden Bai & Ng (2010) tarafından geliştirilen PANIC testi ile sınanmıştır. Bu testin bulguları Tablo 7 ve 8’de gösterilmiştir.

Tablo 7: PANIC Panel Birim Kök Testi (Gelişmiş Ülkeler)

Birim Kök Testi		LİHRC		LDYY		LREK	
		Düzye					
		Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitli	Sabit ve Trendli
PANIC	Pa	0.410 (0.659)	-0.091 (0.463)	0.371 (0.645)	1.021 (0.846)	2.019 (0.978)	-2.720*** (0.003)
	Pb	32.558 (1.000)	-0.095 (0.461)	12.778 (1.000)	1.330 (0.908)	309.812 (1.000)	-2.258** (0.011)
	PMSB	1.032 (0.849)	0.229 (0.590)	0.560 (0.712)	2.232 (0.987)	2.041 (0.979)	-1.134 (0.128)

Not: Parantez içerisindeki değerler olasılık değerleri göstermektedir. *** ve ** H₀ hipotezinin sırasıyla %1 ve %5 anlam düzeyinde reddedildiğini gösterir.

Tablo 8: PANIC Panel Birim Kök Testi (Gelişmekte Olan Ülkeler)

Birim Kök Testi		LİHRC		LDYY		LREK	
		Düzye					
		Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitli	Sabit ve Trendli	Sabitli	Sabit ve Trendli
PANIC	Pa	0.459 (0.676)	0.220 (0.587)	-0.142 (0.444)	-0.025 (0.490)	-0.673 (0.251)	1.221 (0.889)
	Pb	16.384 (1.000)	0.239 (0.594)	-2.971*** (0.001)	-0.026 (0.489)	-36.671*** (0.000)	1.707 (0.956)
	PMSB	1.037 (0.850)	0.610 (0.729)	0.180 (0.572)	0.376 (0.647)	1.203 (0.886)	3.197 (0.999)

Not: Parantez içerisindeki değerler olasılık değerleri göstermektedir. *** H₀ hipotezinin %1 anlam düzeyinde reddedildiğini gösterir.

Tablo 7 ve 8’de yer alan bilgiler ışığında, hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde PANIC birim kök testine göre her 3 değişkende de sabitli modelde (trend içermedikleri için) seviyede H₀ boş hipotezinin %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde genelde reddedilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla ihracat, doğrudan yabancı yatırım girişi ve reel efektif kur endeksi seviyede birim kök içermektedir. Bu bağlamda PANIC test sonuçları kapsamında serilerin seviyede durağan olmaması, eşbütünleşme testlerinin uygulanabilmesine olanak vermektedir (Kar vd., 2019: 43).

Eşbütünleşme testi uygulanmadan önce modelin eşbütünleşme katsayısının homojen olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Uygulanan testin bulgusunda, eğim katsayıları homojen (heterojen) olarak bulunursa, homojeniteyi (heterojeniteyi) dikkate alan eşbütünleşme testlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Ağır ve Türkmen, 2020: 847-848). Bu kapsamda eşbütünleşme denkleminin eğim katsayılarının homojenliği Pesaran ve

Yamagata (2008)'nın oluşturduğu homojenlik testi (Slope Homogeneity Test) ile sınanmıştır. Tablo 9'da eğim homojenliği testinin bulguları verilmiştir.

Tablo 9: Homojenite Test Sonuçları

Testler	Gelişmiş Ülkeler		Gelişmekte Olan Ülkeler	
	Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Delta Tilde	13.771***	0.000	15.205***	0.000
Delta Tilde _{adj}	15.026***	0.000	16.590***	0.000

Not: “***” %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Tablo 9'da yer alan test sonuçlarına göre hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde Delta testlerinde modelin homojen olduğu üzerine kurulu H_0 hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilerek modelin heterojen olduğuna karar verilmiştir. Bu durum, DYY girişlerinde ve reel efektif döviz kuru endeksinde meydana gelen bir değişikliğin ihracat üzerindeki etkisinin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Yapılan testlerde her iki ülke grubunda da serilerin seviyede birim kök içermesi, yatay kesit bağımlılığı olması ve modelin heterojen olması değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığına karar vermek için Westerlund ve Edgerton (2007)'un LM Bootstrap eşbütünleşme testinin yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Tablo 10'da LM Bootstrap eşbütünleşme test sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 10: LM Bootstrap Eşbütünleşme Test Sonuçları

	Gelişmiş Ülkeler			Gelişmekte Olan Ülkeler		
	LM İstatistiği	Asimtotik p-değeri	Bootstrap p-değeri	LM İstatistiği	Asimtotik p-değeri	Bootstrap p-değeri
LM_N^+	1.392	0.082	0.669	1.596	0.055	0.739

Not: Bootstrap olasılık değerleri 1000 tekrarlı dağılımdan elde edilmiştir. Gecikme 2, öncül ise 1 olarak alınmıştır. Sabitli model kullanılmıştır.

Tablo 10'da yer alan test sonuçlarına göre hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke grubunda “eşbütünleşme vardır” boş hipotezi %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde reddedilememektedir. Kesitler arası bağımlılık tespit edildiğinden bootstrap olasılık değerine bakılmaktadır. Buna göre ihracat, DYY girişi ve reel efektif döviz kuru endeksi değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde eşbütünleşme ilişkisi (uzun dönemli ilişki) bulunduktan sonra eşbütünleşme katsayıları heterojeniteyi ve kesitler arası bağımlılığı dikkate alan Pesaran (2006) tarafından geliştirilen CCE (Common Corelated Effects) yöntemi yardımıyla bulunmuştur. Tablo 11 ve 12'de sırasıyla gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde değişkenlerin eşbütünleşme katsayılarının tahmin bulguları verilmiştir.

Tablo 11: Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE, Gelişmiş Ülkeler)

	$L\hat{I}HRC=f(LDYY)$			$L\hat{I}HRC=f(LREK)$		
	Katsayı	Std. Hata	p-değeri	Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	0.051	0.473	0.282	-0.823***	0.212	0.000

Ülke Sonuçları						
Amerika Birleşik Devletleri	0.137***	0.026	0.000	-1.048***	0.064	0.000
İngiltere	0.291**	0.125	0.020	-0.191	0.134	0.155
Japonya	0.109***	0.035	0.002	-0.586***	0.075	0.000
Almanya	0.059	0.051	0.252	-0.165	0.318	0.602
Fransa	0.013	0.052	0.804	-1.698***	0.563	0.003
İtalya	0.132	0.171	0.438	-1.138***	0.322	0.000
Kanada	0.020	0.051	0.690	-1.640***	0.094	0.000
Güney Kore	-0.144*	0.082	0.078	-0.984***	0.138	0.000
Avustralya	-0.161	0.193	0.405	0.042	0.137	0.757

Not:“***” işareti %1, “**” işareti %5 ve “*” işareti %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 11’de yer alan CCE eşbütünleşme tahminci testinin bulgularına göre gelişmiş ekonomilerde doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamsız iken; reel efektif döviz kuru değişkeninin katsayısı negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla gelişmiş ekonomiler için elde edilen sonuçlar, DYY girişlerinin ihracatı etkilemediğini göstermektedir. Sonuçlar ülke bazında ele alındığında, ABD, İngiltere ve Japonya’da pozitif; Güney Kore’de ise negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin mevcudu söz konusudur. Bununla birlikte ulaşılan bulgulara göre, gelişmiş ekonomilerde reel efektif kur endeksindeki %1’lik bir düşüş ihracatı % 0.82 artırmaktadır.

Tablo 12: Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (CCE, Gelişmekte Olan Ülkeler)

	LHRC=f(LREK)					
	Katsayı	Std. Hata	p-değeri	Katsayı	Std. Hata	p-değeri
CCE	0.182*	0.100	0.068	-0.748***	0.131	0.000
Ülke Sonuçları						
Türkiye	0.202***	0.070	0.004	-0.921***	0.284	0.001
Çin	-0.342***	0.097	0.000	-0.872***	0.175	0.000
Brezilya	0.264**	0.118	0.025	-0.127	0.173	0.465
Hindistan	0.455***	0.166	0.000	-0.001	0.552	0.998
Güney Afrika	-0.022	0.078	0.780	-0.844***	0.132	0.000
Arjantin	0.805***	0.120	0.000	-0.783***	0.110	0.000
Suudi Arabistan	0.019	0.061	0.747	-1.150***	0.321	0.000
Meksika	0.290	0.213	0.174	-0.667***	0.254	0.009
Endonezya	-0.087***	0.048	0.007	-1.361***	0.089	0.000
Rusya	0.237**	0.098	0.016	-0.759***	0.189	0.000

Not:“***” işareti %1, “**” işareti %5 ve “*” işareti %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir

Tablo 12’de sunulan CCE eşbütünleşme tahminci testinin bulgularına göre gelişmekte olan ekonomilerde doğrudan yabancı yatırım girişleri ve reel efektif döviz kuru değişkenlerinin katsayısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, gelişmekte olan ekonomilerde doğrudan yabancı yatırım girişlerindeki %1’lik bir artışın ihracatı %0.18 artırdığı ifade edilmektedir. Sonuçlar ülke bazında ele alındığında; Arjantin, Hindistan, Brezilya, Rusya ve Türkiye’de pozitif; Çin ve Endonezya’da ise negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin mevcudu söz konusudur. Bununla birlikte ulaşılan bulgulara göre gelişmekte olan ekonomilerde reel efektif kur endeksindeki %1’lik bir düşüş ihracatı % 0.75 artırmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, 1994-2017 dönemi arasında G-20'nin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri açısından doğrudan yabancı yatırım girişlerinin uzun dönemde ihracat üzerindeki etkisi panel eşbütünleşme analizi ile incelenmiştir. Bu amaçla modelde ihracatın gayri safi yurt içi hasılaya oranı, stok olarak doğrudan yabancı yatırım girişlerinin gayri safi yurt içi hasılaya oranı ve kontrol değişkeni olarak da reel efektif döviz kuru endeksi kullanılmıştır. Ulaşılan bulgulara göre, gelişmiş ekonomilerde doğrudan yatırım girişlerinin ihracat üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamsız iken gelişmekte olan ekonomilerde doğrudan yatırım girişlerindeki %1'lik bir artış ihracatı %0.18 artırmaktadır. Dolayısıyla sonuçlar, gelişmiş ekonomilerde doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerinin ihracatı etkilemediğini, gelişmekte olan ekonomilerde ise, doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerinde pozitif etkisi olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, Brouthers vd., (1996)'ın çalışmasının ve Kastratović (2020)'in meta regresyon analizi ile ampirik literatürü özetleyen çalışmasının sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Sonuçlar, gelişmiş ülkelere yapılan DYY'lerin genelde yatay (iç pazar amaçlı) DYY olduğunu ve ihracatı etkilemediğini; gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'lerin ise genelde dikey (kaynak arayışı amaçlı) ve ihracat platformu DYY olduğunu ve ihracatı artırdığını göstermektedir. Gelişmiş ülkelerin yüksek fert başına hasılları ile pazar arayan (yatay) yatırımları çektiği söylenebilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler ise işgücü ücretlerinin düşük olması, ucuz hammadde kaynaklarının varlığı ve yabancı yatırımcılar için uygun vergi ve teşvik uygulamalarıyla ihracata yönelik olan dikey DYY çekmektedirler. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerin bazılarının büyük pazarlara olan yakınlıkları ve önemli ekonomik entegrasyonlara üyelikleri de ihracat platformu DYY çekmelerini sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelere DYY'lerin bir kısmının montaj sanayi şeklinde yatırımlar olması, yabancı yatırımcıların bu ülkelere yatırım yapma motivasyonlarının işgücü, ulaşım maliyetlerini ve ticari engelleri azaltarak büyük pazarlara ihracat yapmak üzerine inşa ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Bu bağlamda gelişmekte olan ekonomiler için ulaşılan sonuçlar, uçan kazlar modeli, ürünün yaşam evreleri teorisi ve yeni büyüme teorileri çerçevesinde ele alınan DYY girişlerinin ihracatı artıracığı hipotezini savunan teorik çerçeveyi desteklerken; gelişmiş ekonomiler için ulaşılan sonuçlar, bu teorik çerçeveyi desteklememektedir.

Uygulama sonuçları ülke bazında değerlendirildiğinde, gelişmiş ekonomilerden İngiltere, Amerika ve Japonya'da, DYY girişinin ihracat üzerindeki etkisi pozitifdir. Bu durumun Japonya için muhtemel nedeni, ülkenin 1990'ların başından itibaren girdiği durgunluktan halen çıkamaması nedeniyle yatırımların iç pazar amaçlı gelmemesidir. İngiltere ve Amerika açısından ise nitelikli iş gücü ve esnek istihdam pazarları muhtemelen yabancı yatırımların ihracat amaçlı gelmesini sağlamaktadır. Güney Kore'de ise DYY'deki bir artış ihracatı azaltmaktadır. Bu durumun muhtemel nedeni, ülkenin tüketim ve yatırım malları toplamı olarak geniş iç pazara sahip olması ve ülkede ücretler yüksek olmasıdır. Bu durum negatif rekabet etkisiyle yerel firmaların dışlanmalarına ve ihracatın azalmasına neden olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere uygulama sonuçları ülke bazında değerlendirildiğinde, Arjantin, Hindistan, Rusya, Brezilya ve Türkiye'de DYY girişlerinin ihracat üzerindeki etkisi pozitifdir. Buna ek olarak, Çin ve Endonezya'da DYY'deki bir artış ihracatı azaltmaktadır. Bu durumun muhtemel nedeni, son yıllarda ücretlerdeki artışlar nedeniyle yatırımların bu iki ülkeye iç pazar amaçlı olarak gelmesidir. Bu durum, negatif rekabet etkisi yaratarak ihracatın azalmasına neden olmaktadır.

Çalışmadan elde edilen diğer bulgulara göre hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomilerde reel efektif döviz kuru endeksi ihracat üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahiptir.

Sonuç olarak elde edilen bulgularda, gelişmiş ekonomilerde DYY girişlerinin ihracat üzerine etkisi bulunmazken, gelişmekte olan ekonomilerde DYY girişlerindeki bir artış ihracatı artırmaktadır. Ayrıca her iki ülke grubunda da reel efektif döviz kuru endeksindeki düşüşler ihracatı artırmaktadır. Bu çerçevede gelişmekte olan ülkelerde politika yapıcılarına ihracatı artırmak amacıyla DYY girişini teşvik etmek ve reel efektif kur endeksini düşürmeye çalışmak şeklinde bir politika önerisi sunulabilmektedir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ekonomiler daha fazla DYY çekmek ve DYY'nin ihracat üzerindeki etkinliği artırmak amacıyla finansal sistemlerini, özellikle ulaşım olmak üzere alt yapılarını, kurumsal ve hukuksal çerçevelerini geliştirmelidir. Bunun yanı sıra, ülkeler içerisinde buldukları ekonomik entegrasyonların etkinliğini arttırmalı ve yeni ekonomik bütünleşmeler oluşturmalarıdır. Aynı zamanda, bu ülkeler nitelikli iş gücünü, teknolojik seviyeyi ve yurt içindeki rekabeti artırmaya yönelik politikalar uygulamalıdır. Bununla beraber, yeniliklere açık aktif bir eğitim politikası ve rekabet kurallarına dayalı aktif bir rekabet politikası izlenirken Ar-Ge çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Bununla birlikte, ihracata yönelik üretim yapmak amacıyla gelişmekte olan ülkelere gelecek yabancı yatırımlara teşviklerde ve alt yapı hizmetlerinde öncelik verilerek DYY'nin ihracat üzerindeki etkisi artırılabilir. Bu bağlamda, gelişmekte olan ülkeler mukayeseli üstünlükleri olan sektörlere, bağlantı seviyesi yüksek olan sektörlere ve teknoloji üreten sektörlere DYY çekmeye çalışmalıdır.

Gelişmiş ekonomilerin genelinde ise DYY girişlerinin ihracat üzerindeki etkisinin etkisiz olması ve reel efektif kurun ihracat üzerindeki olumlu etkisini tespitinden hareketle gelişmiş ülkelerde politika yapıcılarına ihracatı artırmak amacıyla, ilk olarak DYY girişinden ziyade reel efektif kur endeksini düşürmeye çalışmak şeklinde bir politika önerisi sunulabilmektedir. İkinci olarak ise, gelişmiş ülkelerdeki politika yapıcılarına ihracat amaçlı yabancı yatırımları çekmeye yönelik ya da doğrudan yabancı yatırımların ihracat üzerindeki etkinliğini artırmaya yönelik bir strateji önerilmektedir. Bu bağlamda, gelişmiş ekonomiler işgücü maliyetlerini avantajlı hale getirecek düzenlemeler gerçekleştirmeli, özellikle kurumlar vergisi olmak üzere vergi oranlarını düşürmeli, DYY girişlerinde yeşil alan yatırımları teşvik etmeli, ekonomik entegrasyonların etkinliğini arttırmalı ve bazı ülkelerde mevcut olan katı iş hukukunu gevşetmelidir. Aynı zamanda, bu ülkelerde ihracat potansiyeli olan alanlarda yabancı yatırım rejimi serbestleştirilmeli, yatırım teşvikleri arttırmalı, teşviklere bağlı olarak ihracat zorunlulukları, ortak girişim zorunlulukları gibi performans zorunlulukları koyulmalıdır. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde ihracat teşvik politikalarına ağırlık verilerek kısıtlayıcı ticaret politikalarından vazgeçilmelidir. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde özellikle ihracat işleme alanı olmak üzere daha çok özel ekonomik alanın kurulmasına yönelik bir politika benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ağır, H. & Türkmen, S. (2020). Ekonomik Büyümeye Etkisi Bakımından Doğal Kaynaklar: Dinamik Panel Veri Analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(3), 840-852.
- Bai, J. S. & Ng, S. (2010). Panel Unit Root Tests with Cross-Section Dependence: A Further Investigation. *Econometric Theory*, 26(4), 1088-1114.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. John Wiley & Sons.
- Barrios, S., Görg, H. & Strobl, E. (2005). Foreign Direct Investment, Competition and Industrial Development in the Host Country. *European Economic Review*, 49(7), 1761-1784.
- BIS (Uluslararası Ödemeler Bankası), The New BIS Effective Exchange Rate Indices, https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt0603e.pdf (Erişim Tarihi: 04.10.2020).

- Bozdağlıoğlu, E.Y. (2010). *Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Türkiye'nin İhracat Performansına Etkilerinin Analizi*. Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Breusch, T. S. & Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Brouthers, L., Werner, S. & Wilkinson, T. (1996). The Aggregate Impact of Firms' FDI Strategies on The Trade Balances of Host Countries. *Journal of International Business Studies*, 27(2), 359-373.
- Chudik, A. & Pesaran, M. H. (2013). Common Correlated Effects Estimation of Heterogeneous Dynamic Panel Data Models with Weakly Exogenous Regressors. *Federal Reserve Bank of Dallas Globalization and Monetary Policy Institute*, Working Paper No. 146, 61p.
- Çelik, H., Yılmaz, H. & Erdemli, M. (2020). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi: G8 Ülkeleri İçin Ampirik Bir Uygulama. *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 369-376.
- Ekholm, K., Forslid, R. & Markusen, J. (2003a). Export Platform Foreign Direct Investment, 1-42, https://www.cerge-ei.cz/pdf/events/papers/040422_t.pdf (Erişim Tarihi: 22.01.2021).
- Ekholm, K., Forslid, R. & Markusen, J. (2003b). Export Platform Foreign Direct Investment, *NBER Working Paper Series*, 1-44, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.198.8225&rep=rep1&type=pdf> (Erişim Tarihi: 18.06.2020).
- G20, <https://g20.org/en/about/Pages/whatis.aspx> (Erişim tarihi: 21.09.2020).
- Gorokhov, M. (2011). *The Effects of Inward FDI on Chinese Exports*. Master Thesis, Lund University School of Economic and Management, Sweden.
- Gökçe, T. O. (2018). *BRIC Ülkelerinde ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırımların Makroekonomik Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul.
- Hood, N. & Young, S. (1979). *The Economics of Multinational Enterprise*. London: Longman, 412s.
- Ibrahimova, U. (2010). *The Effect of Inward Foreign Direct Investments on Export Performance of Developing Countries: Evidence from Nine Members of CIS*. Master Thesis, Central European University Department of Economics, Hungary.
- Kar, M., Ağır, H. & Türkmen, S. (2019). Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Elektrik Tüketiminin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Panel Ekonometrik Analizi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 38-48.
- Kastratović, R. (2020). The Impact of Foreign Direct Investment on Host Country Exports: A Meta-Analysis. *World Economy*, (43), 3142-3183.
- Kneller, R. & Pisu, M. (2004). Export-Oriented FDI in the UK. *Oxford Review of Economic Policy*, 20(3), 424-439.
- Kneller, R. & Pisu, M. (2005). Industrial Linkages and Export Spillovers from FDI, *The University of Nottingham Research Paper Series*, <https://www.nottingham.ac.uk/gep/documents/papers/2005/05-20.pdf> (Erişim Tarihi: 18.06.2020).
- Kojima, K. (1985). Japanese and American Direct Investment in Asia: A Comparative Analysis. *Hitotsubashi Journal of Economics*, 26(1), 1-35.
- Kutan, A. M. & Vuksic, G. (2007). Foreign Direct Investment and Export Performance: Empirical Evidence. *Comparative Economic Studies*, 49(3), 430-445.
- Lee, S. W. (2007). *Foreign Direct Investment and Export Performance*. Master Thesis, University of Wollongong, Australia.

- Loo, F. V. (1977). The Effect of Foreign Direct Investment in Canada. *The Review of Economics and Statistics*, 59(4), 474-481.
- Majeed, M. & Ahmad, E. (2007). FDI and Exports in Developing Countries: Theory and Evidence. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 735-750.
- Mccoskey, S. & Kao, C. (1998). A Residual-based Test of the Null of Cointegration in Panel Data. *Econometric Reviews*, 17(1), 57-84.
- Njong, A. M. & Raymond, T. (2011). Investigating the Effects of Foreign Direct Investment on Export Growth in Cameroon. *International Journal of Current Research*, 3(5), 184-191.
- OECD (Ekonomik İşbirliği ile Kalkınma Örgütü), (2007). International Investment Perspectives 2007: Freedom Investment in a Changing World, Paris, 236s.
- Özbostancı, F. (2016). *BRIC Ülkeleri ve Türkiye'ye Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımların, Ülkelerin İhracatı Üzerine Etkileri: Panel Veri Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Pesaran, M. H. & Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, (142), 50-93.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. *Cambridge: University of Cambridge*, Working Paper.
- Pesaran, M. H. (2006). Estimation and Inference in Large Heterogeneous Panels with a Multifactor Error Structure. *Econometrica*, 74(4), 967-1012.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence. *Econometrics Journal*, (11), 105-127.
- UNCTAD (2020). <https://unctadstat.unctad.org> (Erişim Tarihi: 12.03.2020).
- UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), (2019). World Investment Report 2019 Special Economic Zones, İsviçre, 237s.
- Vernon, R. (1966). International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*, 80(2), 190-207.
- WDI (World Development Indicators). <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>, (Erişim Tarihi: 04.10.2020).
- Westerlund, J. & Edgerton, D. L. (2007). A Panel Bootstrap Cointegration Test. *Economics Letters*, 97(3), 185-190.
- WTO (Dünya Ticaret Örgütü), (2020). <https://data.wto.org/>(Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- Yalçınmer, K. (2008). *Uluslararası Finansman*. Gazi Kitabevi: Ankara.
- Yılmaz, M. İ. (2015). *Bir Doğrudan Yabancı Yatırım Türü Olarak Birleşme ve Satın Almaların İhracat Etkisi; Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Zhang, K. H. & Song, S. (2000). Promoting Exports The Role of inward FDI in China. *China Economic Review*, 11(4), 385-396.
- Zhang, K. H. (2005). How Does FDI Affect a Host Country's Export Performance? The Case of China, 1-18, <https://faculty.washington.edu/karyiu/confer/xian05/papers/zhang.pdf> (Erişim Tarihi: 26.05.2019).